

Mestská časť Bratislava-Dúbravka

Unikátna archeologická lokalita

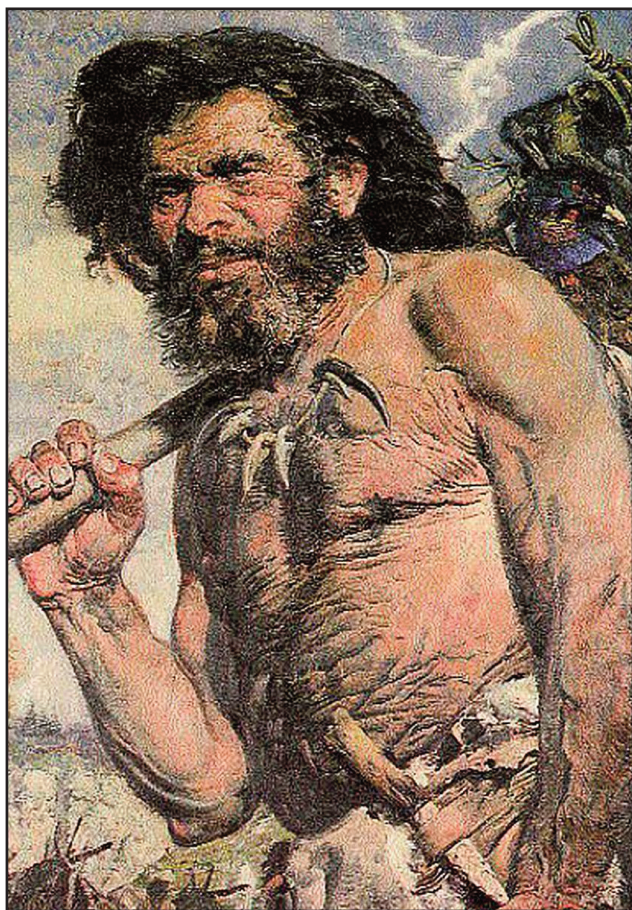
Nálezisko Veľká lúka je situované v kotline vytvorenej zalesnenými svahmi Devinskej Kobyly (514 m n. m), Dúbravskej Hlavice (357 m n. m) a na východe hrebeňom Brižité (256 m n. m). Kotlina je otvorená len smerom na sever a severozápad a tak poskytuje ochranu pred vetrami dujúcimi cez Bratislavskú bránu. Plynule prechádza do širokých priestorov Pomoravia Záhorskej nížiny.

Lokalitu z južnej a východnej strany obteká Veľkolúcky potok. Približne v strede kotliny sa nachádza rákosím zarastená depresia, možno v minulosti využívaná ako jazierko. V južnej časti kotliny vyviera silný prameň – výdatný zdroj pitnej vody. Dostatok vody, ornej pôdy, blízky les – zdroj dreva, pasienky a ochrana pre vetrami oddávna poskytovali mimoriadne výhodné podmienky pre život.

Lovci a zberači na Veľkej lúke

Najstaršími obyvateľmi Veľkej lúky boli lovci z konca staršej doby kamennej (cca 10 000 - 8000 p. n. l.) a lovci a zberači strednej doby kamennej (8000 - 6000 p. n. l.). V tom čase nastalo zlepšenie klímy pomalým zvyšovaním priemernej teploty, menila sa postupne aj fauna a flóra. Mamuty a srstnaté nosorožce vystriedala malá a stredná divina. Kolektívny lov bol vystriedaný individuálnym, pričom hlavnou lovnou zbraňou sa stal luk a oštep.

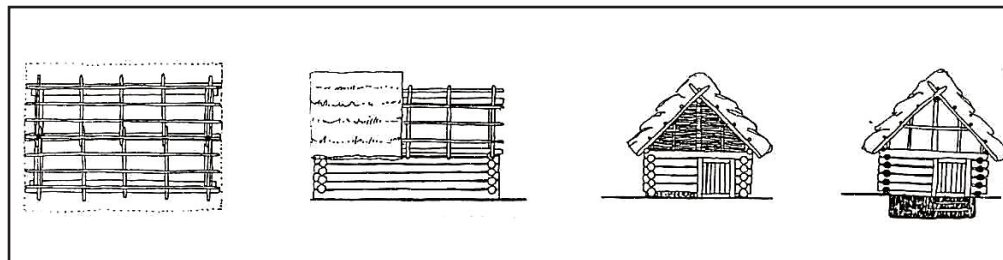

Najvyhľadávanejšou lovnou zverou bol srnec, jeleň a diviak, no stále väčší význam nadobúdali rybolov a zber plodov. Na Veľkej lúke boli zistené dve usadlosti zo strednej doby kamennej. Slúžili zároveň ako ateliéry na výrobu kamennej štiepanej industrie, ktorej sa tu našlo takmer tristo kusov. Popri polotovarochoch, úštepoch a jadrách sa našli aj hotové nástroje: čepele, rydlá a škrabadlá. Surovinou na ich výrobu boli radiolarity, rohovce a ojedinele podkrakovský pazúrik.

Ľudia strednej doby kamennej bývali v príbytkoch ľahkej konštrukcie vhodných na časté sťahovanie, v zimných mesiacoch sa uchýľovali do jaskýň alebo pod skalné previsy. Nevieme, ako títo lovci vyzerali a ani akou rečou hovoril. Predstavu o podobe nášho predka z Veľkej lúky si môžeme urobiť podľa maľby svetoznámeho českého ilustrátora Zdeňka Buriana.

Doba kamenná

Ľudia sem prichádzajú opäť až v mladšej dobe kamennej a osídlenie pokračovalo aj v neskorej dobe kamennej. Najprv sa tu usadili nositelia lengyelskej kultúry (asi 3500-2900 p. n. l.). Roľnícke obyvateľstvo v tomto období bývalo prevažne už v menších zahĺbených i nadzemných obydlíach a popri pestovaní obilnín sa rozvíjal chov dobytky a pastierstvo.

Ideálna rekonštrukcia slovanskej polozemnice.

Dôležitý vývojový úsek neskorej doby kamennej v strednej Európe zaberá tzv. bádenská kultúra (asi 2800 - 2400 p. n. l.). Na Veľkej lúke sa podarilo odkryť rozsiahlu osadu ktorá vznikla v jej najstaršom stupni – v období tzv. boľerázskej skupiny. Po odchode ľudu bádenskej kultúry nebola lokalita až do 5. stor. p. n. l. trvalejšie osídlená. Náleziská z bronzovej i staršej železnej doby sa však zistili aj na Devíne a v Devinskej Novej Vsi.

Nepretržité osídlenie

Prelom staršej a mladšej železnej doby v 5. stor. p. n. l. znamená začiatok takmer nepretržitého, osemnásť storočí dlhého časového úseku osídlenia Veľkej lúky, ktoré trvá až do 13. stor. n. l. Počas neho sa tu vystriedali takmer všetky historicky známe etniká, ktoré postupne osídľovali západné Slovensko a oblasť stredného Podunajska: Kelti, Rimania, Germáni (najmä kmene Kvádov, Markomanov a pravdepodobne aj Longobardov) a Slovania.

Villa rustica

Pamiatky po Rimanoch sa našli aj v ľavobřežnej časti Bratislavy, ktorá nebola súčasťou rímskeho impéria. Takou je antická stavba Villa rustica z 3. storočia n. l., ktorú v roku 1982 objavili na severnom úpätí masívu Devinskej Kobyly na území dnešnej mestskej časti Dúbravka. Predpokladá sa, že išlo o nedokončenú vidiecku usadlosť, ktorá možno patrila germánskemu veľmožovi spriaznenému s Rimanmi. Na základe objavených stavebných základov bola budova v Dúbravke malým objektom (približné rozmery 13 x 11 metrov, skladala sa zo šiestich miestností). Základy stavby spolu s časťami nad úrovňou terénu dosahujú výšku 150 cm a hrúbku muriva 60 cm. Z troch strán sa k budove pripájajú tri polkruhové apsidy rozličného priemeru. Predpokladá sa, že apsidové miestnosti boli vlastne bazénikmi na studenú (frigidarium), teplú (tepidarium) a horúcu (caldarium) vodu. Najväčším priestorom stavby bola miestnosť s pôdorysom v tvare písmena L, ktorá zrejme slúžila ako prezliekareň. To, že neboli objavené žiadne stopy podlahového vykurovania vedie k domnienke, že kúpele nemohli spĺňať svoju funkciu. Preto sa predpokladá, že stavba mohla mať aj iné využitie.

Dnes si o jej veľkosti a vzhľade môžeme urobiť obraz na základe zakonzervovaných základov stavby. Prístup k pamiatke je napriek ab-

sencii značenia pomerne jednoduchý (nachádza sa neďaleko bývalého objektu Slovenských závodov technického skla).

Vzhľadom na význam pamiatky, bola lokalita v Bratislave vyhlásená v roku 1990 za národnú kultúrnu pamiatku.

Pri skúmaní pozostatkov stavby boli objavené nálezy dôležité pre jej datovanie. Ide najmä o rímsku keramiku, viacfarebné mozaikové sklo, bronzové spony, rímske mince a i. Výnimočným nálezom z tohto územia je drobná bronzová plastika predstavujúca starogréckeho boha plodnosti Priapa.

Villa rustica sa nachádza v strede Veľkej lúky.

Slovania na Veľkej lúke

Mimoriadny význam pre naše národné dejiny má objavenie osady a súvekeho urnového pohrebiska patriaceho najstaršej slovanskej vlne, ktorá sa okolo prelomu 5. a 6. stor. dostala na územie Bratislavy i strednej Európy. Ide o jedinečné konkrétne doklady z počiatkov osídľovania Bratislavy Slovanmi. Veľká lúka bola osídlená aj v období nášho prvého štátneho útvaru - vo Veľkej Morave i v povetkomoravskom období (9. - 10. stor.).

Osadu tvorili nepravidelne usporiadané oválne polozemnice o rozmeroch približne 2,5 x 4 m s kamennou pieckou v rohu obydlia. Možno osada súvisela so slovanským sídliskom, ktoré sa nachádzalo na prudkom severovýchodnom svahu kopca medzi Dúbravskou studničkou a Bielymi skalami.

Tu bola popri sídliskových objektoch (iba rámcovo datovaných medzi 8. - 11. stor.) odkrytá obdĺžniková sklárka pec, postavená čiastočne z druhotne použitých rímskych tehál. Kolok XIV. légie s prímenním Antoniana z doby vlády cisára Caracalla (211-217) na fragmente teguly dovoľuje predpokladať v blízkosti rímsku stavbu z 3. storočia. Bola pravdepodobne súčasná s rímsko-germánskym veľkostatkom na Veľkej lúke (villa rustica).

Feudálny dvorec

V 11., 12. a 13. stor. na Veľkej lúke jestvoval ranofeudálny panský dvorec. Bola odkrytá časť areálu dvorca, predovšetkým murované základy stavby o rozmeroch 9 x 6 m. Dvorec bol pôvodne obohatý drevenou palisádou, postavenou z kolov zapustených do zeme. Panský dvorec menšieho feudála zo začiatku uhorského štátu je vzácny vzhľadom na nízky počet známych a len čiastočne preskúmaných pamiatok tohto druhu na Slovensku. Jeho približnú dobu existencie vymedzujú mince Štefana I. (997-1038) až Otakara I. (1164-1192). V súvislosti so zánikom dvorca v priebehu 13. storočia sa vynára veľmi lákavý ale logický predpoklad, že feudálny dvorec bol priamym predchodcom neskoršej osady Dúbravka juhovýchodne od Dúbravskej Hlavice, kam sa pravdepodobne onedlho presunulo ťažisko osídlenia.

Dvesto generácií

Systematickým plošným výskumom centrálnej časti polohy Veľká lúka bolo popri dvoch unikátnych murovaných architektúrach preskúmaných vyše 220 sídliskových objektov a hrobových celkov, ktoré vypovedajú o dejinách osídľovania Dúbravky v predchádzajúcich dvanástich tisícročiach. Je len málo nálezísk v strednej Európe, na ktorých možno sledovať skutočnosť, keď kultúra jednej civilizácie prestupuje do ďalšej, pričom sa tu v periódach osídlenia lokality postupne vystriedalo takmer 200 ľudských generácií. Pretrhnuté ohnivé kultúry a ich spájanie do súvislej reťaze poznania, počas ktorého dochádzalo k intenzívnym kontaktom rozličných etnických skupín, je fenomén, ktorý najviac fascinuje.

Kristián Elschek a Ľubo Navrátil

Chronologický prehľad osídlenia Veľkej lúky 10 000 p.n.l. až 1300 n.l.

Rok	Obdobie	Kultúra, etnikum	Osobnosti	Obrazový symbol
-10000	staršia kamenná doba (neskorý stupeň)	kultúry staršej a strednej kamennej doby		
-9000				
-8000	stredná kamenná doba			
-7000				
-6000		kultúry s lineár. keramikou		
-5000	mladšia kamenná doba			
-4000		lengyelská kultúra		
-3500		bádenská kultúra	Gilgameš	
-3000	neskorá kamenná doba		Chufév (Cheops)	
-2500		kultúry bronzovej doby	Chamurappi	
-2000	bronzová doba			
-1500				
-1000				
-500	železná doba	staršia	Homér	
-400				
-300		mladšia	Alexander Veľký	
-200				
-100				
0			Caesar	
100	rímska doba	staršia	Augustus	
200			Nero	
300		mladšia	Traianus	
400			M. Aurelius	
500			Constantinus	
600	st'ahovanie národov	Góti, Húni, Longobardi, Slovania a iní	Attila	
700				
800	slovanské obdobie	včasnოსlovan. predveľkomorav. veľkomoravské	Samo	
900				
1000		Slovania	Pribina	
1100		Maďari	Cyrl a Metod	
1200		(hostia: Nemci, Pečenehovia, Kumáni, Chazari a pod.)	Svätopluk	
1300	obdobie uhorského štátu		Štefan I. Svätý	

Národná kultúrna pamiatka
Archeologické nálezisko Villa Rustica
evidované v ÚZPF SR pod číslom 835/1

